

ViceVersa

Een preventieve aanpak van startend schoolverzuim

Ontwikkeld en uitgevoerd door de jeugdreclassering van Bureau Jeugdzorg Westelijke Mijnstreek

INLEIDING

Wanneer een leerling niet op school aanwezig is op momenten dat hij wel aanwezig moet zijn, is sprake van schoolverzuim. Verzuim is geoorloofd wanneer de school toestemming heeft gegeven of als er een geldige reden voor is, zoals ziekte. Is dat niet het geval, dan noemt men dat spijbelen. Wettelijk gezien is spijbelen in de leerplichtige leeftijd een overtreding van de Leerplichtwet. Regelmatig spijbelen kan een voorbode zijn van voortijdig schoolverlaten. Kortdurend verzuim moeten scholen zelf aanpakken. Wanneer een leerling gedurende een periode van vier weken meer dan 16 uur zonder geldige reden afwezig is, moet de school dat melden bij het digitaal verzuimloket (DUO). Vervolgens meldt DUO de spijbelende leerling bij de afdeling Leerplicht van de woonplaats van de leerling. De Inspectie van het Onderwijs ziet erop toe dat scholen de Leerplichtwet naleven. De gemeenten zijn verantwoordelijk voor het naleven van deze wet door ouders en leerlingen. Bijna 12 procent van de jongeren van 12 tot 16 jaar die voortgezet onderwijs volgen, zeggen dat zij de laatste maand hebben gespijbeld (NJI, dossier verzuim).

HET ONSTAAN VAN SCHOOLVERZUIM

Het ontstaan van schoolverzuim wordt bepaald door de aanwezigheid van risicofactoren en beschermende factoren. Risicofactoren zijn factoren die de kans op schoolverzuim vergroten. Het kan daarbij gaan om individuele kenmerken, maar ook om kenmerken van de omgeving. Beschermende factoren zijn factoren die de kans op schoolverzuim verkleinen. Een voorbeeld hiervan zijn goede schoolprestaties. De balans tussen risicofactoren en beschermende factoren bepalen uiteindelijk de kans op schoolverzuim.

Kenmerken van het kind

Uit onderzoek blijkt dat meisjes meer risico lopen op schoolverzuim dan jongens. Hoewel er al op jongere leeftijd voortekenen van spijbelen kunnen zijn, begint het meestal pas op de middelbare school. Leerlingen die op school niet goed presteren, slechte cijfers halen en niet gemotiveerd zijn, lopen meer risico om te spijbelen. Bepaalde persoonlijkheidskenmerken zoals impulsiviteit en gebrekkige sociale vaardigheden, kunnen dat risico verhogen.

Omgevingskenmerken

Bij omgevingskenmerken gaat het bijvoorbeeld om kenmerken van het gezin, van leeftijdgenoten en van de school. Kinderen uit gezinnen met een lagere sociaal-economische status lopen meer risico om te spijbelen. Ouders die hun kind weinig steun bieden bij het schoolwerk vergroten de kans dat hun kind spijbelt. Wat leeftijdgenoten betreft blijkt dat jongeren die spijbelen vaker vrienden hebben die ook spijbelen. Ook kenmerken van de school zoals een onveilig schoolklimaat en een slechte verzuimregistratie, vergroten de kans op schoolverzuim. Bij de meeste schoolverzuimers (95%) bestaan op een of meerdere leefgebieden zorgen.

WAAROM IS VROEGTIJDIGE AANPAK BELANGRIJK

Door schoolverzuim neemt de kans op delictgedrag aanzienlijk toe. Denk hierbij aan overlast door jongeren, criminaliteit, geen aansluiting op de arbeidsmarkt, drugsgebruik, het gemis van eigenwaarde, ongezonde leefpatronen en het ontwikkelen van diverse psychische dan wel psychiatrische stoornissen. Naast de persoonlijke problemen voor de jongere, leidt dit ook tot maatschappelijke problemen (kosten, gevoel van onveiligheid). Zo kost het opmaken van een proces-verbaal 30 uur. In dit proces wordt weinig met de jongere en zijn ouders gedaan en gaat belangrijke tijd verloren. Tijd die geïnvesteerd kan worden in het mobiliseren van het (gezins) systeem en het stoppen van het verzuim in een vroeg stadium.

ViceVersa

De uitvoering van deze preventieve vorm van schoolverzuim, ViceVersa genaamd, wordt door een aantal jeugdreclasserders¹ van het team Jeugdreclassering van Bureau Jeugdzorg (BJz) Westelijke Mijnstreek uitgevoerd. De jeugdreclassering van BJz krijgt van oudsher in het strafrechtelijk kader de leerplichtzaken toebedeeld. Het team heeft op dit gebied expertise opgebouwd en heeft een nauwe samenwerkingsrelatie met ketenpartners. ViceVersa zet in op een vroegtijdige aanpak van schoolverzuim nog voordat een proces-verbaal wordt opgemaakt, het zogenaamde signaalverzuim, om zo de negatieve spiraal van verzuim te kunnen doorbreken. Met de uitvoering van ViceVersa voegt de jeugdreclassering een nieuwe interventie toe waardoor een sluitende aanpak mogelijk is: van preventie en een dwingende maatregel tot nazorg na een strafrechtelijk traject.

De doelgroep

De doelgroep van ViceVersa bestaat uit jongeren:

- Van 12 t/m 17 jaar die de status van signaalverzuimer hebben bereikt.
 - Signaalverzuim: ongeveer 16 uur per maand verzuimen. Scholen hebben de plicht dit te melden bij de ambtenaar leerplicht.
- Waarbij het aanspreken van de jongere zelf en zijn ouders op het verzuim onvoldoende effect heeft.
- Waarbij de ouders onvoldoende betrokken zijn bij school.
- Waarbij de indruk bestaat dat op verschillende leefgebieden problemen zijn.
- Die het contact met hun mentor van school uit de weg gaan.
- Waarbij sprake lijkt van weinig zichtbare motivatie.

Wanneer uit het eerste gesprek blijkt dat de jongere onvoldoende gemotiveerd is, zal een terugverwijzing naar de ambtenaar leerplicht plaatsvinden die de zaak ter bespreking voor legt. Er kan dan alsnog een keuze worden gemaakt voor een strafrechtelijke aanpak.

Vrijwillig maar niet vrijblijvend

ViceVersa gaat uit van een vrijwillige deelname. Deze is echter niet vrijblijvend. Wanneer de jongere en/of zijn ouders niet meewerken of deelname weigeren, kan de ambtenaar leerplicht een proces-verbaal opmaken. In een latere fase kan dan alsnog deelname aan het project voorgesteld worden, maar dan in een meer dwingend kader (als voorwaarde bij het officiers model en/of bijzondere voorwaarde bij vonnis bij de kantonrechter).

De pragmatische aanpak van de ViceVersa-werker

De ViceVersa-werker:

- Schept duidelijkheid over de mogelijkheden van een werkrelatie met de jongere en andere betrokkenen.
- Heft acute materiële, formele of praktische belemmeringen op voor het uitvoeren van diagnostiek, planvorming en uitvoering of zet ze tijdelijk buitenspel.
- Fungeert naar de jongere als een professional, in die zin dat hij beschikt over eigenheid, eerlijkheid en compassie: de jongere heeft de ViceVersa-werker leren kennen als een prosociaal rolmodel. Als iemand die respect verdient omdat hij respect geeft.
- Verkrijgt informatie onder andere uit de wijze waarop de werkrelatie met de jongere tot stand komt en de wijze waarop de jongere reageert op de ViceVersa-werker als rolmodel.

¹ In deze context ViceVersa-werker genoemd

Kenmerken van de aanpak

ViceVersa is een begeleidingsvorm die interventies pleegt bij startend schoolverzuim en de oorzaken van het verzuim in kaart brengt en aanpakt. Het hoofdoel is dat de jongere zo snel als mogelijk weer naar school gaat. Hiermee kan strafrechtelijk ingrijpen voorkomen worden.

De aanpak gaat uit van de volgende methodologische uitgangspunten: .

- Systeemgericht: er wordt gekeken naar de jongere en zijn gezin, zijn omgeving en school.
- Een positieve benadering.
- Het organiseren van een schoolberaad in een vroeg stadium van de hulpverlening.
- Het gebruik maken van Sociale Netwerk Strategie indien nodig.
- Een directieve, duidelijke en vasthoudende aanpak.
- Een intensieve samenwerking met iedereen die een bijdrage kan leveren aan het stoppen van het schoolverzuim.
- Het oefenen van (sociale) vaardigheden met de jongere.

De stappen in het traject

Het traject duurt 3 maanden. Indien nodig kan het verlengd worden met 3 maanden. Aanmelding voor het traject gebeurt door het doen van een zorgmelding bij Bureau Jeugdzorg door school, zorgadviesteam of ambtenaar leerplicht. Dit doen zij door middel van het invullen van het zorgmeldingsformulier. Bij twijfel over de aard van de problematiek zal verder onderzoek gedaan moeten worden door bv de GZ-psycholoog van Bureau Jeugdzorg of dient een GGZ onderzoek plaats te vinden.

Start: werkdag 1 t/m 7

De ViceVersa-werker onderneemt na aanmelding de volgende stappen:

- Contact leggen met de aanmelder.
- Contact leggen met de jongere en zijn ouders om de situatie in beeld te brengen.
- Afstemmen van wijze en frequentie van het contact.
- Contact leggen met school, mentor, zorgcoördinator, ambtenaar leerplicht.
- Eventueel meteen al praktische zaken regelen.
- Raadplegen van schriftelijke bronnen.
- De leefgebieden in kaart brengen samen met de jongere en zijn ouders.
- De responsiviteit van de jongere en zijn ouders vaststellen.
- Het inzetten van een diagnostisch instrument.
- Het ondersteunen en motiveren van de jongere en zijn ouders.
- Beschermende verbindingen leggen tussen de jongere en school, ouders.
- Regie voeren en aanspreekpunt zijn.

Werkdag 7 t/m 14

Naast het blijven ondersteunen en motiveren van de jongere en zijn ouders en de reeds gelegde verbindingen verder te bestendigen, zet de ViceVersa-werker de volgende stappen:

- Het opbouwen van een werkrelatie met de jongere en zijn ouders.
- Het maken van een praktisch werkplan: hoe vaak en wanneer heeft de ViceVersa-werker contact met de jongere en zijn ouders.
- Het houden van een schoolberaad.
- Structuur aanbrengen in leven van de jongere door afspraken te maken met de jongere, zijn ouders en school.

Werkdag 15 t/m 22

- Afstemmen van het contact met de jongere en zijn ouders: frequentie en wijze van contact.
 - Team Randon de Jeugdige (TRJ) beleggen in aanwezigheid van een gedragswetenschapper.
- Acties:
- Komen tot een eerste planvorming/plan van aanpak.
 - Mogelijk nader onderzoek verrichten op één of meerdere leefgebieden.
 - Het opstellen van een plan van aanpak.
 - Indien nodig wordt een netwerkonderzoek verricht om te komen tot een Sociale Netwerk Strategie beraad.

Vanaf werkdag 23: start uitvoeringsfase

De ViceVersa-werker:

- Heeft zo vaak als nodig persoonlijk contact met de jongere en zijn ouders, minstens 1 maal per week face to face. Verder via gsm, social media etc.
- Heeft minimaal wekelijks contact met school (mentor zorgcoördinator etc).
- Motiveert en ondersteunt de jongere en zijn ouders door middel van trainingen op het gebied van sociale vaardigheden en communicatie.
- Verwijst indien nodig naar specialistische hulpvormen en bemiddelt bij stagnatie van dit proces.
- Gaat mee naar belangrijke gesprekken.

Einde traject

- De jongere gaat naar school en het ViceVersa-traject wordt afgesloten.
- De ViceVersa-werker maakt een terugval preventieplan samen met de jongere en zijn ouders en school.
- De ViceVersa-werker organiseert een afsluitend schoolberaad.
- Bij voortdurend schoolverzuim en/of aanhoudende zorgen worden verdere stappen gezet.
- Opstellen afsluitrapportage.

Methodische onderbouwing

De interventie ViceVersa als zodanig is nog geen erkende effectieve interventie. Wel past de aanpak in de huidige werkwijze van de jeugdreclassering zoals de methodiek “de jongere aanspreken”, wel vrijwillig maar niet vrijblijvend, het oplossingsgericht werken en Signs of Safety. Daarnaast richt ViceVersa zich op factoren waarvan wordt aangenomen dat ze samenhangen met schoolverzuim, de zogenaamde werkzame factoren.

Denk hierbij aan (Burik en collega's 2007):

- De betrokkenheid van ouders en overige familie.
- Een continuüm van support, inclusief betekenisvolle prikkels voor goed gedrag en consequenties of sancties die kort volgen op het spijbelgedrag. Ze zijn voor de jongere ook duidelijk verbonden aan het spijbelgedrag.
- Multidisciplinaire samenwerking tussen docenten, hulpverleners, wetshandhavers, mentoren en sociaal werkers.
- Een meeromvattende en flexibele benadering, aangepast aan de persoonlijke omstandigheden van de jongere en zijn omgeving.
- Concrete en meetbare doelen voor uitvoering van het programma en prestaties van de leerlingen.
- Het goed bijhouden van de registratie en voortdurende evaluatie van het bereiken van die doelen.

Sluitende keten

De inzet van ViceVersa is een stap om te komen tot een structurele aanpak van schoolverzuim die preventief ingezet kan worden en ook geschikt is in een (meer) dwingend kader. Zo ontstaat een continuüm aan interventies die op verschillende momenten tijdens het proces van verzuim ingezet kunnen worden, een sluitende aanpak.

MEER INFORMATIE

Voor meer informatie over ViceVersa:

Rob Welzen

Tel. 088-0073399

Mail: rob.welzen@bjzlimburg.nl

Wim Vleeshouwers

Tel. 088-0073396

Mail: wim.vleeshouwers@bjzlimburg.nl